

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

УДК 342(477)

Завальнюк І. В.,

zavalniuk_iv@ gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6387-0199,

к.ю.н., суддя,

Одеський окружний адміністративний суд, м. Одеса

ЗАКОННІСТЬ ТА ОБҐРУНТОВАНІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ ЯК ГАРАНТІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАД СПРАВЕДЛИВОСТІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

***Анотація.** У статті досліджено конституційно-правові категорії законності та обґрунтованості судового рішення як гарантії реалізації засад справедливості судового розгляду в Україні. Наголошено, що вимоги, які пред'являються до судового рішення, служать конституційною гарантією вирішення проблеми в рамках закону, захисту прав і законних інтересів людини і громадянина, відновлення порушеного права і законності, гарантією здійснення правосуддя, тобто однією з найважливіших гарантій становлення правової держави. Зазначено, що тільки при дотриманні судом всіх вимог, встановлених в законі щодо правомірності винесеного судового рішення, можна говорити про виконання конституційно закріплених завдань судочинства і правосуддя. Констатовано, що вимоги, які пред'являються до судового рішення, якщо виходити із їх конституційно-правової суті призначення, визначаються рядом положень: система етичних, моральних засад, що характеризують правосуб'єктність і судові рішення як її акти; цілі і завдання судочинства; функції, які виконують судові рішення. Визначено, що законність і обґрунтованість – це не тільки вимоги до судового рішення, а й основні його властивості. Зроблено висновок, що виконання судами всіх вимог закону, що пред'являються до судових рішень є невідмінною умовою їх ефективності в справі захисту прав і охоронюваних законом інтересів громадян, інших суб'єктів, попередження правопорушень. Обґрунтовано, що при здійсненні правосуддя зазначені вимоги не можуть існувати окремо одне від одного. Законодавець пов'язує ці поняття воедино, а їх роздільне застосування є необхідним виключно в інтересах практики. Винесене судове рішення повинно відповідати нормам процесуального права, при наявності необхідних реквізитів, закріплених законодавством України. Визначено, що завданнями судочинства є правильний і своєчасний розгляд та вирішення справ з метою захисту порушених або оспорюваних прав, свобод і законних інтересів громадян, прав та інтересів України. Наголошено, що судове рішення можна вважати тим ідеалом, за допомогою якого здійснюється захист і відновлення порушених або оспорюваних прав вищевказаних суб'єктів. Наголошено, що сьогодні якість складених і оформлених судових рішень знаходиться на достатньо низькому рівні, так як у багатьох перевірених рішеннях суду знайдено орфографічні, пунктуаційні, граматичні, лексичні та стилістичні помилки. Доведено, що якість судового рішення визначається сукупністю істотних властивостей, що дозволяє говорити про рішення суду як про вольовий, індивідуально визначений процесуальний акт, прийнятий судом, що носить державний владний характер і виноситься в письмовій формі. Зроблено висновок, що в ідеалі справедливість і об'єктивність як вимоги до судового рішення повинні збігатися в своєму прояві, адже будь-яка об'єктивність має бути справедливою.*

Ключові слова: справедливість, судовий захист, судовий розгляд, конституційне право, судове рішення, права людини, правосуддя, обґрунтованість, законність, вмотивованість.

Zavalniuk I. V.,
zavalniuk_iv@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6387-0199,
Ph.D., Judge,
Odesa District Administrative Court, Odesa

LEGALITY AND VALIDITY OF A COURT DECISION AS A GUARANTEE OF THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF FAIRNESS OF JUDICIAL PROCEEDINGS

Summary. *The article examines the constitutional and legal categories of legality and validity of a court decision as a guarantee of the implementation of the principles of fairness of judicial proceedings in Ukraine. It is noted that the requirements that are imposed on a court decision serve as a constitutional guarantee of solving the problem within the framework of the law, protecting the rights and legitimate interests of a person and citizen, restoring the violated right and legality, a guarantee of the administration of justice, that is, one of the most important guarantees for the formation of a state governed by the rule of law. It is noted that only if the court complies with all the requirements established in the law regarding the legality of the court decision, it is possible to talk about the fulfillment of the constitutionally established tasks of judicial proceedings and Justice. It is stated that the requirements that are imposed on a court decision, based on their constitutional and legal essence of purpose, are determined by a number of provisions: the system of ethical, moral principles that characterize legal personality and court decisions as its acts; the goals and objectives of judicial proceedings; the functions that court decisions perform. It is determined that legality and validity are not only requirements for a court decision, but also its main properties. It is concluded that the courts' compliance with all the requirements of the law imposed on court decisions is an indispensable condition for their effectiveness in protecting the rights and legally protected interests of citizens and other subjects, and preventing offenses. It is justified that in the administration of justice, these requirements cannot exist separately from each other. The legislator links these concepts together, and their separate application is necessary solely in the interests of practice. The court decision made must comply with the norms of procedural law, if the necessary banking details are provided for by the legislation of Ukraine. It is determined that the tasks of judicial proceedings are correct and timely consideration and resolution of cases in order to protect the violated or disputed rights, freedoms and legitimate interests of citizens, the rights and interests of Ukraine. It is noted that a court decision can be considered the ideal by which the protection and restoration of the violated or disputed rights of the above-mentioned subjects is carried out. It is noted that today the quality of compiled and executed court decisions is at a rather low level, as spelling, punctuation, grammatical, lexical and stylistic errors were found in many verified court decisions. It is proved that the quality of a court decision is determined by a set of essential properties, which allows us to speak of a court decision as a strong-willed, individually defined procedural act adopted by the court, which has a state power character and is issued in writing. It is concluded that ideally, justice and objectivity as requirements for a court decision should coincide in their manifestation, because any objectivity should be fair.*

Key words: Justice, judicial protection, judicial review, constitutional law, judicial decision, human rights, justice, validity, legality, motivation.

JEL Classification: K41

DOI: 10.36477/2616-7611-2021-10-09

Постановка проблеми. Враховуючи, що поняття справедливості змінюється в різні історичні епохи, сама постановка питання про загальне поняття справедливості, на наш погляд, стає необхідною, особливо коли мова йде про її трактування з точки зору глобальних інтересів людства, природних і невід'ємних прав людини. Що стосується конституційного права, то дослідження поняття справедливості є невід'ємною частиною теоретичної основи права на судовий захист, права на змагальний судовий про-

цес, права на законний і справедливий розгляд. Вимога справедливого суду є основоположним початком діяльності з врегулювання спорів, віднесених до компетенції судів. Вихідним законодавчим джерелом даної вимоги стала Конституція України, яка відображає демократичні принципи побудови сучасного українського суспільства. Поряд з іншими фундаментальними положеннями Конституція України опосередковано вказує на віру в справедливість, як на історичну традицію і невід'ємну частину моральної основи

соціальної організації в рамках нової української державності. Таким чином, дослідження конституційно-правових аспектів здійснення справедливості, особливо в ході судового розгляду, на сучасному етапі становить значний теоретичний і практичний інтерес. Проблема справедливості судового розгляду в конституційно-правовому полі носить багатогранний характер, і її розгляд в силу цього передбачає всебічний комплексний підхід, дослідження різних аспектів.

Метою статті є дослідження конституційно-правових категорій законності та обґрунтованості судового рішення як гарантій реалізації засад справедливості судового розгляду.

Аналіз наукових публікацій. До дослідження категорії справедливості правосуддя та права на справедливий суд у своїх роботах зверталися такі науковці як: О. Белінська, С. Бондарчук, Ш. Гасс, Н. Грень, В. Городовенко, О. Грищук, С. Демченко, О. Дзьобань, І. Жаровська, О. Зайчук, В. Землянська, І. Ізарова, В. Комаров, В. Литвин, С. Лунін, А. Олійник, М. Погорецький, С. Прилуцький, О. Прокопенко, П. Рабінович, Н. Сакара, В. Тацій, Т. Цувіна, С. Шевчук та інші.

Виклад основного матеріалу. У науці конституційного права не досить багато уваги приділяється теоретичній розробці інституту судового рішення у справі. Безумовно, правозастосовна природа, імперативна сутність і вольовий зміст, а також вимоги, що пред'являються до судового рішення, являються конституційною основою судочинства, адже відповідно до ст. 129 Конституції України: «Суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд» [2]. Таким чином, розуміємо, що правова природа судових рішень походить від найвищих конституційних державних положень Української держави.

Вимоги, які пред'являються до судового рішення, служать конституційною гарантією вирішення проблеми в рамках закону, захисту прав і законних інтересів людини і громадянина, відновлення порушеного права і законності, гарантією здійснення правосуддя, тобто однією з найважливіших гарантій становлення правової держави.

З теоретичної точки зору інститут судового рішення вважається досить добре розробленим, але, як і в будь-якій теорії, зустрічаються різні, а іноді і протилежні погляди [6; 8; 10; 11].

Процесуальні дії суду при розгляді та вирішенні справи є різними за своїм змістом: одні спрямовані на керівництво ходом процесу, інші – на його організацію і закінчення процесу, головним серед яких є рішення суду по суті спору. Отже, все зазначене є процесуальними діями із здійснення правосуддя. Особливість в даному випадку полягає в тому, що вся діяльність суду по здійсненню правосуддя отримує офіційне закріплення в конкретних процесуальних актах. Закони України детально регламентують порядок прийняття, форму і зміст цих актів.

На думку багатьох конституціоналістів, судові рішення, що виносяться при розгляді і вирішенні справ судом, є відображенням владної волі, яка йому найбільш властива:

– при винесенні рішення судом (у тому числі заочного);

– при винесенні рішення, не вирішуючи справу по суті, а вирішуючи тільки спірні питання, що виникають при проведенні судового розгляду [6; 11].

Судовий наказ деякі автори виділяють в якості третьої форми судових рішень [16].

Отже, офіційним закріпленням факту вирішення справи по суті заявленої вимоги в провадженні суду є судові рішення, яке представляється складним багатостороннім явищем, поняття якого визначають по-різному [14; 17].

Як зазначає О. Шиманович, судові рішення є наказом суду, який звернений до сторін та інших осіб, що беруть участь у справі [15].

Л. Колінс вважав, що судові рішення – це акт, що підтверджує наявність або відсутність у сторони процесу певних правовідносин, які підтверджуються судом, що є органом правосуддя [18].

Не викликає сумнівів той факт, що судові рішення є не чим іншим, як актом реалізації судової влади, правозастосовним актом, що вирішує справу по суті, процесуальним документом, що містить елементи виховного впливу, які поширюються на сторони і громадян.

Вищевказані позиції щодо дефініції судового рішення не можна протиставляти одне одному. Їх тісний взаємозв'язок призводить до утворення сутнісного змісту судового рішення, яке, виходячи від органу влади, є документом, що містить в собі державно-владний, індивідуально визначений припис щодо застосування норм права, заснований на встановлених в ході судового засідання фактах і правовідносинах. Значимість судового рішення обумовлена наведеними обставинами і займаним місцем у здійсненні право-

суддя, до нього пред'являються певні вимоги, які передбачаються законодавством і висувуються вченими в процесуальній юридичній літературі.

Тільки при дотриманні судом всіх вимог, встановлених в законі щодо правомірності винесеного судового рішення, можна говорити про виконання конституційно закріплених завдань судочинства.

В даний час в Україні законодавчо закріплено три вимоги – вмотивованість, законність і обґрунтованість судового рішення. Так, згідно ст. 213 Цивільного процесуального кодексу України: «Рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, яким суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства, вирішив справу згідно із законом. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні» [13]. З цього ж приводу ст. 370 Кримінального процесуального кодексу України зазначає: «1. Судове рішення повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим. Законним є рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених цим Кодексом. Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 цього Кодексу. Вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення» [3]. Таким чином Кримінальний процесуальний кодекс України деталізує та розширює список вимог до судових рішень, встановлюючи дефініцію їх «вмотивованості».

Однак в юридичній літературі різні автори визначають додаткові об'єктивно існуючі, що не мають законодавчого закріплення вимоги, при порушенні яких судові рішення скасовано не буде, але певні негативні наслідки можуть все ж таки мати місце. Зустрічаються значні розбіжності щодо того, які вимоги пред'являються до судового рішення, що пояснюється різноманітністю підходів при аналізі такого складного явища, як рішення суду, а також відсутністю загальної концепції правомірності подібних актів.

За твердженням О. Фролової, рішення суду має бути категоричним, повним, безумовним і завершеним [10].

О. Фрицький відносить до переліку вимог повноту у вирішенні спору, законність, визначеність і дотримання процесуальної форми, обґрунтованість і об'єктивну істину [9].

Обов'язковою, на думку М. Баймуратова, є наявність виховного впливу [4].

О. Шиманович, додаючи вмотивованість, виключає виховний вплив [15].

Схожі думки, що відрізняються лише у формі вираження, висловлюють і інші вчені. Теоретики конституційного права обґрунтованість і законність називають основними, головними, найважливішими вимогами, що пред'являються до судового рішення.

Як відзначає Ю. Тодика, законність і обґрунтованість є вимогами, які обумовлюють сутність судового рішення як акту правосуддя, а інші вимоги можуть визначати його форму і зміст [7].

Окремі автори (наприклад, О. Фролова) формулюють вимоги, які пред'являються до судового рішення та можуть залежати від зовнішньої форми і внутрішнього змісту. При цьому до внутрішнього змісту поряд із законністю і обґрунтованістю вчена відносить і інші вимоги [10].

О. Скакун до числа вимог відносить законність і обґрунтованість, які звернені до правової підстави і до предмету судового рішення [5].

О. Шиманович вважає, що така кількість вимог не може бути виправданою ні з практичної, ні з теоретичної точки зору, тому пропонує виділяти лише законність, повноту, ясність, категоричність і обґрунтованість – інші або відносяться до названих, або не мають самостійного значення [15].

Безперечно, у наведених наукових позиціях вчених є раціональне зерно. Зазначені думки заслуговують підтримки в тій чи іншій мірі, але все ж вимоги, які пред'являються до судового рішення, якщо виходити із конституційно-правової суті призначення судових рішень, визначаються рядом положень:

– система етичних, моральних засад, що характеризують правосуб'єктність і судові рішення як її акти;

– цілі і завдання судочинства;

– функції, які виконують судові рішення.

Видається, що найбільш повно і обґрунтовано класифікував вимоги до судового рішення Г. Фазикош як до:

1) акту державної влади;

2) акту вирішення спору (скарги, заяви) по суті;

3) офіційного акту-документу;

4) юрисдикційного акту [8].

Дана позиція представляє інтерес і заслуговує схвалення. Але в зв'язку з тим, що тільки такі вимоги до судового рішення, як законність і обґрунтованість та вмотивованість закріплені на законодавчому рівні, а інші лише презюмуються, можна запропонувати поділити вимоги, що пред'являються до судового рішення, на дві групи:

- 1) вимоги, встановлені законом;
- 2) інші вимоги.

Суд засновує своє рішення тільки на тих доказах, які були досліджені в судовому засіданні. Завдяки зазначеним вимогам судове рішення гарантує конституційне право на захист, зміцнює законність в державі і, звичайно ж, виконує виховну функцію [12].

Законність і обґрунтованість – це не тільки вимоги до судового рішення, а й основні його властивості.

Необхідно мати на увазі, що рішення є законним в тому випадку, коли воно винесено при точному дотриманні норм процесуального права і в повній відповідності з нормами матеріального права, які підлягають застосуванню до даних правовідносин, або є заснованим на застосуванні в необхідних випадках закону, що регулює подібні правовідносини, або виходить із загальних засад і сенсу законодавства.

Виконання судами всіх вимог закону, що пред'являються до судових рішень є неодмінною умовою їх ефективності в справі захисту прав і охоронюваних законом інтересів громадян, інших суб'єктів, попередження правопорушень.

При здійсненні правосуддя зазначені вимоги не можуть існувати окремо одне від одного. Законодавець пов'язує ці поняття воедино, а їх роздільне застосування є необхідним виключно в інтересах практики. Винесене судове рішення повинно відповідати нормам процесуального права, при наявності необхідних реквізитів, закріплених законодавством України.

Зазначимо, що законність будь-якого судового акту визначається умовами застосування права, якими є організаційні правила діяльності самого суду, тобто це є діяльність з виконання, дотримання та використання процесуальних норм. Отже, умовами законності виступає належна реалізація процесуальних норм, що регулюють процес здійснення правосуддя, починаючи з першої стадії судочинства. Гарантіями законності виступають норми, що закріплюють правила про мову судочинства, склад суду та його компетенцію, порядок вчинення процесуальних дій судом та іншими учасниками судочинства.

Вивчаючи правозастосовну практику та матеріали Вищої ради правосуддя України, можна прийти до висновку, що рішення судів першої інстанції по більшості справ скасовуються на підставі необґрунтованості і незаконності рішення [1].

Підставами для скасування або зміни рішення суду в апеляційному порядку є зокрема:

- неправильне визначення обставин, що мають значення для справи;
- недоведеність встановлених судом першої інстанції обставин, що мають значення для справи;
- невідповідність висновків суду першої інстанції, викладених у рішенні суду, обставинам справи;
- порушення або неправильне застосування норм матеріального права або норм процесуального права [13].

Неправильним застосуванням норм матеріального права можна визначити:

- незастосування закону, що підлягає застосуванню;
- застосування закону, що не підлягає застосуванню;
- неправильне тлумачення закону [12].

Слід зазначити, що поняття «порушення» і «неправильне застосування» норм матеріального права в законі необґрунтовано протиставлено. По суті, коли суд порушує матеріально-правові норми, то це є наслідком їх неправильного застосування, тому, на нашу думку, слово «порушення» необхідно, зокрема, виключити з ст. 317 Цивільного процесуального кодексу України. Не викликає сумнівів той факт, що застосування – єдина форма реалізованих судом норм права, при цьому неправильне застосування зазначених норм веде до винесення незаконного рішення.

Таким чином, умовою законності судового рішення є правильне застосування норм права.

Обґрунтованість – правова категорія, широко використовується в праві, характеризує правомірність судового рішення, а також є вимогою, яка пред'являється до рішення суду. По суті, обґрунтованість означає відповідність висновків суду, вказаних в судовому рішенні, дійсним обставинам справи.

Фактично, судове рішення є обґрунтованим, якщо в ньому:

- викладено всебічно і повно досліджені обставини;
- наведено докази, що підтверджують висновки про встановлені обставини справи, права та обов'язки сторін;

– відображено факти, які мають значення для даної справи, при цьому вони підтверджені доказами, перевіреними судом, і задовольняють вимоги закону про їх доцільність і допустимість, або відповідність загальновідомим обставинами, що не потребують доказування;

– містить вичерпні висновки суду, що впливають із встановлених фактів [17].

На нашу думку, обґрунтованість можна представити як складну конструкцію, що складається з трьох елементів:

- 1) обставини, що мають значення для справи;
- 2) докази;
- 3) висновок суду.

У ст. 317 Цивільного процесуального кодексу України закріплено підстави для скасування судового рішення. Видається, що саме ці підстави слід вважати ознаками необґрунтованості судового рішення [13].

Від об'єктивності судового розгляду при розгляді справи залежить обґрунтованість рішення, що виноситься судом. Повнота і всесторонність досліджуваних обставин є необхідною умовою при винесенні обґрунтованого рішення. Вивчення апеляційної, касаційної та наглядової практики показує: більшість рішень підлягають скасуванню через те, що суд не встановив усі необхідні факти або не врахував певні обставини, що мають значення для справи.

Слід пам'ятати, що правильність визначення предмета доведення, тобто сукупність обставин, встановлення яких необхідно для винесення законного та обґрунтованого рішення, впливає на якість з'ясованих обставин, що мають значення для справи.

У ст. 77 Цивільного процесуального кодексу України закріплено зміст предмета доказування, де йдеться про відомості і факти, на основі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, а також інших обставин, мають значення для правильного розгляду і вирішення справи [13]. Щодо проблеми предмета доказування в літературі немає єдності думок. Так, О. Хотинська зазначає, що факт, який визначається нормою матеріального права, входить в предмет доказування, значить, можна говорити про єдиний предмет доказування у справах [11]. Але, на думку О. Фрицького, предметом доказування є факти, що визначаються нормами матеріального і процесуального права [9].

Багато вчених, визначаючи предмет доказування у судових справах позовного харак-

теру, виходять з цілей процесуального доведення [8; 10]. Вважаємо, що це найбільш повне і об'єктивне уявлення про предмет доказування.

Завданнями судочинства є правильний і своєчасний розгляд і вирішення справ з метою захисту порушених або оспорюваних прав, свобод і законних інтересів громадян, прав та інтересів України. Судове рішення можна вважати тим ідеалом, за допомогою якого здійснюється захист і відновлення порушених або оспорюваних прав вищевказаних суб'єктів [15].

Винесенню судового рішення сприяють всі норми процесуального права, хоча законом передбачається можливість завершити розгляд справи без винесення судового рішення. В основі судового рішення завжди лежить норма матеріального права, і вона визначає предмет доказування. Таким чином, предмет доказування відмежується фактами, що є підставами, які вирішують спір між сторонами. Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підстави своїх вимог і заперечень, якщо інше не передбачено законом. Суд визначає, які обставини мають значення для справи, якій стороні належить їх доказувати, виносить обставини на обговорення, навіть якщо сторони на які-небудь з них не посилалися [12].

Суд, що розглядає і вирішує спір, досліджує такі обставини як: доказові факти; факти, які мають тільки процесуальне значення; факти, які лежать в основі виховної та попереджувальної діяльності суду. Вони складають межі доказування у справі. Відмежування предмета від межі доказування має практичне значення. Ці поняття відображають різні сторони діяльності суду, які тісно між собою пов'язані і, як видається, не можуть існувати один без одного. Предмет доказування відображає діяльність суду, пов'язану з виконанням завдань судочинства, а межі доказування – з досягненням мети судочинства [17].

Від ступеню встановлення обставин, які мають значення для справи, залежить обґрунтованість винесеного рішення. При визначенні кола фактів, що підлягають доказуванню, суддя разом з особами, що беруть участь у справі, зобов'язаний, дотримуючись принципу безпосередності, всебічно досліджувати їх. Вказівки про методи оцінки доказів містяться в самому законі, згідно з яким суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, заснованим на всебічному, повному, об'єктивному і безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів.

У разі якщо суд прийняв за основу неприпустимі у справі докази, недостовірні і недостатні докази, порушив правила про сукупну оцінку доказів, то прийняте рішення можна однозначно назвати необґрунтованим.

На думку деяких вчених-процесуалістів, недостатність або недостовірність представлених доказів може призводити до того, що представлені докази будуть досліджені односторонньо.

Обґрунтованість судового рішення – це відповідність висновків суду обставинам справи, порушення якої можливе з різних причин. Більшість випадків неповного дослідження судом доказів, що мають значення для справи, або недоведеності фактів, які суд вважає встановленими, призводить до помилок, тягне винесення необґрунтованого рішення.

В інших випадках результатом помилки, що тягне неправильний висновок суду, є недоробка на третьому етапі розгляду. Прикладами, де зустрічаються такі помилки, зазвичай служать справи про втрату права на житло, про розірвання шлюбу через неможливість спільного проживання, про поновлення на роботі громадян тощо. Причина полягає в тому, що дані справи визначаються нормою права, яка регулює ці відносини і тільки в загальній формі встановлює умови застосування відповідних норм. При цьому суд часто використовує оціночні поняття, що мають індивідуальне значення в кожній конкретній справі. Так, у справах про розірвання шлюбу суд часто, встановивши ряд фактів, що свідчать про розпад сім'ї, робить невірний висновок про можливість збереження сім'ї або навпаки.

Об'єктивно істинним повинен бути висновок суду, який викладено в судовому рішенні. В науці конституційного права обґрунтованість визначається через поняття об'єктивної істини і зв'язується з ним. Одні автори дотримуються позиції, що обґрунтованість є частиною об'єктивної істинності висновків суду про фактичні обставини справи, інші відносять до обґрунтованості також достовірність висновків суду [8; 16]. Остання позиція є найбільш застосовною, оскільки враховує і те, що в конкретній ситуації може бути результатом припущення. А необхідною передумовою правомірності рішення суду є доведеність встановлюваних обставин.

На нашу думку, обґрунтованість розуміє достатність в аргументації реальної відповідності висновків суду про наявні взаємовідносини осіб, які беруть участь у справі, об'єктивній істині. Можливо включити в зазначене поняття

достатність в аргументації об'єктивної істинності всіх висновків суду, в тому числі і з власне юридичних питань.

Істиною визнається осягнення явищ і предметів, існуючих в дійсності, яку пізнає суб'єкт. Це те, що може відображати дійсність, може в ній існувати, тобто судження і твердження, перевірені досвідом і практикою.

Існує необхідність постійного поліпшення якості складання судових документів, узв'язку з чим вимагається особлива уважність і акуратність при складанні актів правосуддя, що говорить про відповідальне ставлення судді до виконуваної роботи і про прагнення до належного здійснення своїх посадових обов'язків. Сучасна судова реформа передбачає доступ до правосуддя громадян, забезпечення максимальної прозорості та відкритості правосуддя, реалізацію принципу об'єктивності та незалежності при винесенні рішень судами.

За твердженням М. Цуркана, чинне законодавство не дає визначення такому поняттю, як «якість судового рішення». Офіційна правозастосовна практика розуміє під цим те, що суддя повинен вжити заходів, що скорочують терміни складання судового акту, і одночасно не допускати зниження його якості. Поняття «властивість», «якість» і «набір істотних ознак» у багатьох галузях науки ототожнюються. Під «якістю» розуміють детермінанту сутності процесу або предмету, при цьому якість є певним взаємозв'язком зазначених ознак. Предмет перестає бути самим собою, якщо він втрачає необхідну якість, що дозволяє виділити його з таких же предметів, що володіють схожими властивостями [14].

Таким чином, якість судового рішення визначається сукупністю істотних властивостей, що дозволяє говорити про рішення суду як про вольовий, індивідуально визначений процесуальний акт, прийнятий судом загальної юрисдикції, що носить державний владний характер і виконується в письмовій формі. Відкритим сьогодні для законодавства залишається питання про якість оформлення винесеного судового рішення. Однак правова наука до рішення суду висуває додаткові вимоги: логічність, чіткість і ясність викладу, дотримання стилю, грамотність тексту. Зазначені вимоги розглядаються лише як компоненти, які складають якість судового акту, оскільки ефективність правосуддя визначається і кількістю правильно розглянутих справ, і рівнем грамотності рішення, винесеного судом.

Винесене рішення або вирок суду повинні бути законними і обґрунтованими, але при

цьому мотивованими і складеними в ясних і зрозумілих виразах.

У науковій літературі також вказується на потребу поліпшення оформлення актів, що виносяться судом. Грамотність і правильність оформлення судового рішення свідчить про рівень культури і ставлення до громадян, відповідно якість складеного судового рішення залежить від ефективності діяльності суду [14]. Все свідчить про необхідність підвищення вимог до мови і стилю складання судових актів.

Сьогодні якість складених і оформлених судових рішень знаходиться на достатньо низькому рівні, так як у багатьох перевірених рішеннях суду знайдено орфографічні, пунктуаційні, граматичні, лексичні та стилістичні помилки [1].

Звичайно, комп'ютерний набір значно знижує кількість помилок, але не виключає їх повністю. У сьогоденних правових реаліях скасувати рішення по підставі «безграмотності» не можливо, оскільки даний компонент не включений в поняття законності та обґрунтованості, а формальна невідповідність не може виявитися підставою для скасування вірного рішення. Неякісне оформлення суддею рішення не може спричинити за собою притягнення до дисциплінарної відповідальності. Такого роду відповідальність відноситься до совісті і моральних якостей кожного судді безпосередньо [1].

Судові рішення приймаються ім'ям України, отже, їх зміст і оформлення говорить про якість всієї правової системи України. Чи можна говорити про законну силу безграмотно пов'язаних актів? Думається, що ні. Треба пам'ятати, що невмотивовані і непереконливі, недбало складені судові акти, що містять спотворення обставин, що мають значення для справи, породжують сумніви в об'єктивності, справедливості і неупередженості суддів [14].

Слід наголосити, що сьогодні необхідно боротися за підвищення якості оформлення судових актів і, як наслідок, відповідальності суддів за неякісне виконання даного обов'язку шляхом розміщення судових рішень на електронних ресурсах, публічного обговорення некоректних актів на нарадах суддів і в процесі проходження ними курсів підвищення кваліфікації.

Таким чином, в ідеалі справедливість і об'єктивність як вимоги до судового рішення повинні збігатися в своєму прояві, адже будь-яка об'єктивність має бути справедливою.

Висновки. Вимоги, які пред'являються до судового рішення, служать конституційною гарантією вирішення проблеми в рамках закону, захисту прав і законних інтересів людини і громадянина, відновлення порушеного права і законності, гарантією здійснення правосуддя, тобто однією з найважливіших гарантій становлення правової держави.

Тільки при дотриманні судом всіх вимог, встановлених в законі щодо правомірності винесеного судового рішення, можна говорити про виконання конституційно закріплених завдань судочинства і правосуддя. Вимоги, які пред'являються до судового рішення, якщо виходити із їх конституційно-правової суті призначення, визначаються рядом положень: система етичних, моральних засад, що характеризують правосуб'єктність і судові рішення як її акти; цілі і завдання судочинства; функції, які виконують судові рішення.

Законність і обґрунтованість – це не тільки вимоги до судового рішення, а й основні його властивості. Виконання судами всіх вимог закону, що пред'являються до судових рішень є неодмінною умовою їх ефективності в справі захисту прав і охоронюваних законом інтересів громадян, інших суб'єктів, попередження правопорушень. При здійсненні правосуддя зазначені вимоги не можуть існувати окремо одне від одного. Законодавець пов'язує ці поняття воедино, а їх роздільне застосування є необхідним виключно в інтересах практики. Винесене судове рішення повинно відповідати нормам процесуального права, при наявності необхідних реквізитів, закріплених законодавством України.

Завданнями судочинства є правильний і своєчасний розгляд і вирішення справ з метою захисту порушених або оспорюваних прав, свобод і законних інтересів громадян, прав та інтересів України. Судове рішення можна вважати тим ідеалом, за допомогою якого здійснюється захист і відновлення порушених або оспорюваних прав вищевказаних суб'єктів. Якість судового рішення визначається сукупністю істотних властивостей, що дозволяє говорити про рішення суду як про вольовий, індивідуально визначений процесуальний акт, прийнятий судом, що носить державний владний характер і виносяться в письмовій формі. В ідеалі справедливість і об'єктивність як вимоги до судового рішення повинні збігатися в своєму прояві, адже будь-яка об'єктивність має бути справедливою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вища рада правосуддя України. Офіційний сайт. URL: <https://hcj.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2021 р.).

2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13. 04. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

4. Конституційне право України: підручник / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; за ред.: В. П. Колісник, Ю. Г. Барабаш. Х. : Право, 2010. 416 с.

5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.

6. Самохвалов В. В. Законність і справедливість: теоретико-правові проблеми співвідношення та взаємодії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ін-т законодавства Верховної Ради України. К., 2008. 18 с.

7. Тодика Ю. М. Конституційне право України: підруч. для студ. вищих навч. закладів / за ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. Київ: Ін Юре, 2002. 544 с.

8. Фазикош Г.В. Судове рішення в цивільному судочинстві : автореф. дис ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 20 с.

9. Фрицький О. Ф. Конституційне право України: підручник /О. Ф. Фрицький. 3-є вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 512 с.

10. Фролова О.В. Місце ухвал суду в системі судових актів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки*. 2014. Вип. 3. Том. 1. С. 76–80.

11. Хотинська О.З. Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 196 с.

12. Цивільний Кодекс України: Кодекс, Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

13. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.

14. Цуркан М., Перепелюк В. Юридична та логічна виваженість і мовна досконалість судового рішення – запорука його прав осудності. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2009. № 3. С. 13–21.

15. Шиманович О.М. До питання про вимоги, яким повинні відповідати ухвали суду першої інстанції. *Держава і право: Збірник наукових праць*. 2005. № 27. С. 499–504.

16. Щербак С. Сутність судового наказу. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 6. С. 56–59.

17. Iqbal W. Dialogue and the Practice of Law and Spiritual Values: Courts, Lawyering and ADR. *Fordham Urban Law Journal*. 2001. Vol. 28, issue 4. P. 1041.

18. Lowrence Collins. *Essays in International Litigation and the Conflicts of Laws*. Oxford: Clarendon Press, 1994. 466 p.

REFERENCES:

1. High Council of Justice of Ukraine. Official website. URL: <https://hcj.gov.ua> (date of access: 15.09.2021).

2. Constitution of Ukraine: Law № 254k/96-BP of 28.06.1996. *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1996. № 30. Article 141.

3. Criminal Code of Ukraine : Law of Ukraine № 4651-VI of 13.04.2012 *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2001. № 25-26. Article 131.

4. Constitutional Law of Ukraine: textbook / Nat. jurid. Yaroslav the wise Academy of Ukraine ; edited by V. P. Kolesnik, Y. G. Barabash. Kh. : pravo publ., 2010, 416 p.

5. Skakun O. F. Theory of state and law. Kharkiv : Consum publ., 2001, 656 p.

6. Samokhvalov V. V. Legality and Justice: theoretical and legal problems of correlation and interaction : abstract of the dissertation ... cand. jurid. 12.00.01 / Institute of legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine. K., 2008. 18 p.

7. Todika Y. M. Constitutional law of Ukraine: textbook. for students. higher educational institutions / ed. by Yu. m. Todika, V. S. Zhuravsky. Kiev : in jure, 2002. 544 p.

8. Fazikosh G. V. Judicial decision in civil proceedings: abstract of the dissertation ... Kand. jurid. Nauk. Kharkiv, 2008. 20 p.

9. Fritsky O. F. Constitutional law of Ukraine: textbook / O. F. Fritsky. 3-there is a view., rework. and add. Kiev : Yurinkom Inter, 2006. 512 p.

10. Frolova O. V. Place of court rulings in the system of judicial acts. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Legal Sciences"*. 2014. Issue 3. Volume. 1. pp. 76–80.

11. Khotynska O. S. Binding of court decisions as a constitutional basis of judicial proceedings of Ukraine. dis. kand. jurid. nauk. Kiev, 2006. 196 p.

12. Civil Code of Ukraine: Code, Law of Ukraine No. 435-IV of 16.01.2003. *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2003. № № 40–44. Article 356.

13. Civil Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine of 18.03.2004 NN№1618-IV. 2004. № 40–41, 42. article 492.

14. Turkan M., Perepelyuk V. Legal and logical balance and linguistic perfection of a court decision is the key to its rights of sanity. *Bulletin of the Supreme Administrative Court of Ukraine*. 2009. № 3. pp. 13–21.

15. Shimanovich O. M. On the question of the requirements that must be met by the decisions of the

court of first instance. *State and Law: collection of scientific works*. 2005, No. 27, pp. 499–504.

16. Shcherbak S. The essence of the court order. *Entrepreneurship, economy and law*. 2005. № 6. pp. 56–59.

17. Iqbal W. Dialogue and the Practice of Law and Spiritual Values: Courts, Lawyering and ADR.

Fordham Urban Law Journal. 2001. Vol. 28, issue 4. P. 1041.

18. Lawrence Collins. *Essays in International Litigation and the Conflicts of Laws*. Oxford: Clarendon Press, 1994. 466 p.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2021